

Prorokyňa s latinským brkom, Hrotsvita z Gandersheimu (Tretia časť)

Lucia Laudoniu

2. júla 2021 ✚ Kultúra

pokračovanie II. časti

Abraham patrí k šiestici *comoediae* (duchovných hier) latinizovanej Germánky Hrotsvity z dolnosaského opátstva Gandersheim. Okrem poučenia, že aj ten najšpinavší hnoj majú moc zmyť slzy pokánia, skrývajú Hrotsvitine riadky aj veľa jazykových „špecialít šéfkuchárky“.

Podľa svojho antického vzoru Publia Terentia Afera dáva kanonička veľký priestor konverzačnej latinčine. Jednoduchšie frázy prevoňané každodenným životom mohli členkám benediktínskeho konventu poľahky „vliezť do hlavy“ pri pútavom čítaní Hrotsvitiných prác. Veď posúďte sami: „*ubi deget*“ (kde prebýva, doslova: kde trávi čas, od slovesa *degere*), „*quid vocatur*“ (ako sa volá?), „*ignoratur*“ (nevedno), „*cur dicitur*“ (prečo sa tak nazýva?), „*laudabile*“ (chvályhodné), „*convenit*“ (hodí sa, je to vhodné, sluší sa), „*abeamus* (poďme), „*spero*“ (dúfam).

Jednoduché, priam školácke frázy a slovné spojenia umne „zavŕtané“ do Hrotsvitinho textu ako červík do dreva, majú nesporný pedagogický význam. Hrotsvita sa intenzívne venovala aj výučbe a je celkom možné, že časť svojej literárnej tvorby používala ako didaktickú pomôcku. Súčasný dôraz na aktívnu latinskú konverzáciu zo strany niektorých zahraničných latinistov teda nie je nóvum. Je to návrat k pôvodnému stavu: *instaurare omnia in Christo*.

Autorka duchovnej hry Abraham, nemecká kanonička Hrotsvita z Gandersheimu.

Zdroj: whatshernamepodcast.com

Predstava o latinčine ako o „zmrazenom a mumifikovanom mŕtvom jazyku“ je v duchovnom kontexte nocívnou aberáciou, ktorú popredný rumunský profesor latinskej filológie, esejista a spisovateľ Dan Negrescu nazýva *pestilentia mentis*, mor mysle. Smrť plodí smrť, u Boha však vládne *splendor vitae*. Tautologický kruh prázdnych myšlienok žiaľ stále tancuje smrteľnú *tarantellu* ako legendárne bludičky v Čiernom lese...

Teória o mŕtvom jazyku historicky úzko súvisí s predstavami francúzskych osvietenecov, ktorí chceli rečou Napoleona a Robespiera nahradiť starobylú *vox romana* dovtedy používanú tiež v diplomatických kruhoch.

Zatiaľ čo sa moderné národné jazyky klasifikujú ako materinské, netreba zabúdať na to, že latinčina je pre nás Európanov skutočným *sermo patrius*, otcovským jazykom. Potrebujeme matku i otca. Dvojnásobne to platí pre románske národy – deti rímskej civilizácie povolané ochrániť, zachovať a posvätiť *medullam cordis*, jadro vlastného srdca.

Život je kniha, v ktorej nikto nečíta. Chýbajú v nej písmená. Boh čaká, kým ich napíšeme. A vie, čo v našej knihe života bude stáť.

Zdroj: noxinfluencer.com

S Kartágincom s rímskym medom v ústach Terentiom má Hrotsvita spoločné aj skracovanie slov typické pre hovorovú reč rímskej strednej vrstvy: „*Vidistin* (namiesto *vidistine*) *Mariam?*“ (Videl si Máriu?) Zaujme tiež tvar *domna* (na mieste klasického *domina*). Z tohto hovorového slova vzniklo rumunské *doamna* a talianske *donna*.

Nemenej zaujímavou Hrotsvitinou technikou, ktorú by sme u klasických autorov hľadali márne, je používanie rýmov a asonancií. Text vďaka nim pôsobí veľmi hravo: „*Gratia Dei est, id quid est.*“ (Milosťou Božou je to, čo je.) Hrotsvita sa nevyhýba ani rôznym zvukomalebným slovným hračkám: „*negari nequit*“ (poprieť je nemožné, nemožno nepriznať). Latinčina je plná hudobnej kvality a Hrotsvita chce slovami hrať na citaru emócií. Žensky emotívne vkladá svojim postavám do úst repliky typu: „*laetor* alebo *iocundor* *auditu* alebo *audiendo*“ (plesám sa z počutia, pri počutí), „*levi conpunctione permoverebar*“ (zľahka ma pichlo svedomie), „*visceratenus conturbor, totisque membris resolvor*“ (vnútorne som zdesený, všetkými údmi sa chvejem).

Hrotsvita v tomto smere prejavila aj psychologické nadanie. Jej postavy nie sú živými rapkáčmi a verklíkmi na modlitby, ale riekami emócií, ktoré Božím riadením ústia do nebeského oceánu. Emócie sú Božím darom a pomáhajú odfiltrovať vášnivé nánosy v duši ako odvodňovací kanál.

Autorka má záľubu v pleonastickej kumulácii verbálnych obratov. Vytvára z nich reťaz, ktorá sa ovíja okolo nášho hrdla, ale neškrtí nás, iba znásobuje účinok umeleckej výpovede: „*Pectus pulsavit, vestes scidit, capillos eruit.*“ (Do hrude sa bila, šaty si ruvala, vlasy šklbala.) Až tak veľmi sa hlavná ženská postava hry kajala. Mala dôvod.

Hrotsvita píše o ženách silných v slabosti. Ich kompasom bol kríž.

Zdroj: <http://thecatholicword.com>

Pátranie po Márii trvalo dva roky. Keď sa *heremicola* Abrahám s pomocou istého priateľa dozvie, že s dievčaťom lomcuje puberta a predáva svoje telo za peniaze, zaumieni si, že sa preoblečie za vojaka – milenca a vyberie sa dievčinu hľadať. Hrotsvita mu kladie do úst slová „*habitus mutabo*“ (zmením odev). *Habitus* je v preklade z latinčiny zaužívaný model správania. Abrahám si okrem šiat dočasne oblieka nové svetské vystupovanie, ktoré nezodpovedá posvätnému stavu. Je však nevyhnutné, aby pustovník priskoro neodhalil svoju identitu. Zníži sa k Márii, aby pomohol zachrániť jej dušu.

Postava sa prezlieka a hrá dvojitú hru – divadlo v divadle. Od autorky žijúcej a tvoriacej v 10. storočí by sme podobnú dramaturgickú inováciu sotva čakali. Príbeh sa tak dostáva na nové ideové poschodie: moment maskovania a demaskovania je spojený s hľadaním pravdy o sebe.

Pustovník skrýva tonzúru pod čiapkou a v hostinci v susednom meste čaká na Máriu. Za pozoruhodný možno považovať spôsob, akým Mária ponorená v ohnivej peci telesného hriechu rozoznáva Abrahámovu čistotu. Mária vníma vôňu (*odor flagrantiae*) mníšskeho zasvätenia. Eremita i napriek tomu, že má na sebe svetský odev, „voní“ inak, než laškujúci muži. Hrotsvita týmto spôsobom umelecky znázorňuje silu ženskej intuície.

Zahrnuli by ste dospievajúce dievča, ktoré sa vybralo chodníčkami prostitúcie, výčitkami? Výčitkami a veru aj fackami! Abrahám však prichádza za zblúdilou ovečkou so srdcom láskavého otca, čím sa z neho stáva *alter Christus*: „*Humanum est peccare, diabolicum est in peccatis durare, nec iure reprehendetur, qui subito cadit, sed qui citius surgere negligit.*“ (Ľudské je hrešiť, diabolské v hriechu zotrvať, a tak sa právom nekarhá ten, kto príliš rýchlo padne, ale ten, kto je lenivý ešte rýchlejšie vstať.)

Viera, nádej, láska. Keby Abrahám nemal lásku, padlú Máriu by nikdy nehľadal.

Zdroj: pxfuel.com

Abrahám má v duši toľko lásky, že Máriu, ktorá by si podľa ľudskej spravodlivosti zaslúžila výprask a zavrhnutie, vysadí na svojho koňa, aby jej drsná a kamenistá cesta nedoráňala jemné chodidlá. Duchovný kôň, ktorého nám Hospodin posielal, aby sme naň vysadli a nezničili si slabé nohy, sú sviatosti Cirkvi.

Pokánie nie je jednorazové rozhodnutie. Je to proces, ktorého najväčším nepriateľom je spomienka na bývalý hriech. Pustovník nežiada od Márie, aby sa vrátila do svojej bývalej cely, odkiaľ utiekla, pretože ustavične sa zaoberať tým, čo bolo, to je diablove kino.

Mária si zúfa, že Pán jej nikdy neodpustí. Abrahám vyhodnocuje tento pocit ako prehrešok voči Božej добрote. Je rovnako zhubný, ako opovážlivé spoliehanie sa na Otcovo milosrdenstvo a s ním spojená relativizácia pekla.

Hrotsvita si priať, aby jej verše pokropila teologická rosa. Dáva si pozor, aby sa slová nestali sizyfovským balvanom: „*Ne fatiga me longa verborum circuitione.*“ (Neunavuj ma zdĺhavou slovnou okľukou), napísala postave Abrahámovho spolubrata Efréma. Verše oživujú krátke gnómické (sapienciálne, múdroslovné) výroky, ktoré sú recykláciou *apoftegmat* púštnych otcov: „*despectio temporalium condecet animum caelo intentum*“ (pohrdanie pomínavými sluší duchu smerujúcemu k nebu). Človek však potrebuje aj praktické usmernenie, Hrotsvita preto dáva čitateľovi dva „praktické“ kľúče.

Biblia a východná hagiografia boli dvoma studňami, z ktorých Hrotsvita pila.

Zdroj: pixy.org

Prvým kľúčom je Abraháмова otázka, ako sa zachovať, keď mu *stabularius* (krčmár, hostinský) na ceste za Máriou ponúkne mäso. Čo si počať? Pre mnícha dodržiavajúceho prísnu pôstnu disciplínu je to vážny praktický problém. Treba za každú cenu zachovať zdržanlivosť, odhaliť svoju identitu a zmariť tým celý plán záchrany Márie z pazúrov prostitúcie? Nie. Obaja eremiti, Abrahám a Efrém, sa zhodujú, že najdôležitejšia

je intencia (úmysel), s akou sa vec koná (*qua intentione res geratur*). Tento praktický kľúč môže zasvätenej osobe pomôcť správne sa rozhodnúť v kritickej situácii.

Druhým praktickým problémom je majetok ľahkej ženy prichádzajúcej do monastiera. Čo s ním? Obetovať ho Bohu alebo rozdať chudobným? Je prekvapujúce, že Abrahám toto (na prvý pohľad správne) riešenie zavrhuje a Mária necháva všetko prostitúciou nadobudnuté zlato, peniaze a cennosti v hostinci, v ktorom pôsobila.

Dôvodom je ich poškvrnenie. Bohu neslobodno venovať dar nadobudnutý zločinom a nečistými (nezákonnými) prostriedkami. V Božích očiach nemajú žiadnu cenu charitatívne organizácie, ktoré sa ženú *mala fide* za vidinou verejnej prezentácie a osobného prospechu, plevy milionárov, ktorí balansujú na hrane zákona a tvária sa ako filantropi. Peniaze sú morálne neutrálné, ale ľudské konanie s nimi spojené už morálne neutrálné nie je.

Z morálnych, jazykových, didaktických či duchovných šperkov z pokladnice tvorby Hrotsvity z Gandersheimu je treba zotrieť zhubný prach nezáujmu a konečne si priznať, že generácie žijúce pred nami disponovali väčšou múdrosťou, než my sami. Dostali do vienka múdrosť, lebo o ňu nikdy neprestali prosiť.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/prorokyna-s-latinskym-brkom-hrotsvita-z-gandersheimu-tretia-cast/>